

Stig Högström har avlidit – en tillbakablick på hans insatser för utforskandet av den gotländska naturen

Jörgen Petersson

Stig föddes den 9 april 1923 i Stockholm. Efter studier till kammarskrivare, anställdes Stig i Tullverket på Gotland år 1952. Senare innehade han tjänsten som Tullförvaltare i Visby. Stig bodde här på Neptungatan tillsammans med sin hustru Märta. Under senare år flyttade Stig till Stjärngatan, där han bodde vid sin bortgång. Stig sörjes närmast av brodern Ulf Högström med familj, Uppsala.

Stig började år 1956 att utforska det gotländska fågellivet med en noggrannhet som är få förunnat och kunde publicera 22 notiser om fåglar i Dagens Nyheter 1957-61 (genom åren totalt ca 30). Dessutom kunde Stig i Vår Fågelvärld, Sveriges Ornitologiska Förenings tidskrift, samt i Fauna och Flora 1960-63 införa uppsatser om bl.a. vitvingad tärna, strömstare, pilfinkens etablering och spridning på Gotland och 1965 om de övervintrande sjöfåglarna runt ön samt häckningar av kungsörn och ängshök. Tillsammans med Lars-Erik Wiss beskrevs 1968 den mindre sångsvanens förekomst och sträckvägar i Sverige. Under början av 1970-talet tillkom artiklar om svarthakedoppingens och grågåsens förekomster på Gotland, liksom skratmåsens övervintring och en häckning av den sällsynta härfågeln.

Från 1964 fram till 1982 ingick Stig i den lokala rapportkommittén för fågelobservationer på Gotland. Under dessa år skrev han därför en årlig rapport om observerade sällsyntare fåglar från Gotland, vilken fortlöpande publicerades i Vår Fågelvärld och senare också i Bläcku. Stig var regional atlaschef för Svensk fågelatlas under åren 1974-75.

Samtidigt var Stig engagerad i Gotlandskretsen av Svenska Naturskyddsföreningen, där han satt i styrelsen 1966-75. Här deltog Stig i naturvårdsarbete för att rädda Vivesholm, Nygårdsmyr, Yxneträsk, Salvorev, Tingstäde träsk (Grodvät) m.fl. områden. I Natur på Gotland finns artiklar om trafikdödade djur på ön, där han uppskattade antalet till ca 30 000/år. Han blev 1993 utsedd till föreningens Naturpristagare för sina studier av Gotlands fåglar och växter.

Den 15 januari 1970 kallade Stig och vännen Lars-Åke Pettersson fågelintresserade till ett möte på restaurang Brinken i Visby. Syftet var att bilda en ornitologisk förening på Gotland och starta en ny tidskrift för att beskriva fågelfaunan på ön. Så blev det nu inte vid detta tillfälle utan nämnda personer inbjöd även åren 1970-74 till 13 ytterligare träffar för den berörda gruppen av naturmänniskor. Till slut kom så bildandet av Gotlands Ornitologiska Förening den 10 december 1974 i Klintehamn, där det även beslutades att tidskriften skulle heta Bläcku (tofsvipa på gotländska). Stig som alltså var en av initiativtagarna blev föreningens förste ordförande, en post han innehade t.o.m.

1981. Därefter var han vice ordförande år 1982. Stig ingick under samma tid även i redaktionen för Bläcku tillsammans med de övriga i styrelsen (Lars-Åke Pettersson och de första åren även Johan Träff).

Nu följde en aktiv tid med publicering av 29 fågeluppsatser i Bläcku fram till 1982. Varje år redovisades t.ex. de intressantaste fågelfynden på Gotland under det gångna året. Olika inventeringar i fält ledde till artiklar om fåglarna i Landträskdammen, Ugnens fågelskyddsområde, Martebomyr, Visby innerstad och på Visby flygplats. Tio års vinterräkningar av sjöfåglar längs de gotländska kusterna, där många personer deltagit i inventeringarna, sammanställdes av Stig i en utförlig artikel 1980. Enskilda fågelarters status på ön såsom rödspov, pärluggla, kungsörn, rosenfink, grågås och trana presenterades för läsekretsen. I ett specialnummer, skrivet tillsammans med Lars Gustafsson, bedömdes antalet par av alla häckande fåglar på Gotland.

Redan vintern 1973 tar Stig tid på alförrädarens dykvanor vid Flundreviken. Noteringar under 63 timmar leder till en artikel i Vår Fågelvärld 1977. På uppdrag av länsstyrelsen inventerade Stig Gotlands ornitologiska värden, som underlag för framtida naturvårdsplanering. Tillsammans med Bo Hammar får Stig igenom en nytryckning av Nils Noréhn's licenciatahandling (1958): Gotlands vertebrater – en zoogeografisk studie (Länsstyrelsen 1984). Här finns grundläggande material om Gotlands fågelfauna.

Kungsörnen och dess bytesval studerades mer ingående av Stig tillsammans med Lars-Erik Wiss och resultaten av deras långvariga studier sammanfattas i en artikel i Ornis Fennica 1992. Här framgår bl.a. att på vår ö utgör igelkottar en viktig föda för kungsörnarna. Just om kungsörn på Gotland i gamla tider skrev Stig en uppsats till ett specialnummer om öns örnar i Bläcku nr 1 2007. Stig var sedan 2004 hedersmedlem i Gotlands Ornitologiska Förening.

Nästa steg i naturintresset blev växterna i den 1980 bildade Gotlands Botaniska Förening. Stig var redaktör för tidskriften Rindi (gotl: murgröna) 1984-85. Inom Projekt Gotlands Flora inventerade han i flera områden runt ön. År 1988-2002 ingick Stig i styrelsen och utsågs 2003 till hedersmedlem i Gotlands Botaniska Förening.

Stigs stora intresse var orkidéer, där långa tidsserier med observationer innebar genuin kunskap om arterna. I en artikel beskrivs utbredningen av orkidéerna i Sundre, där Stig hade sitt sommarviste. Stig och Bengt Sturevik inventerade gulyxne på ön (8563 ex 1984). De längsta undersökningarna gjorde han dock på kärnnycklar och stor skogslilja, orkidéer som i Sverige bara finns här på ön. Av resultaten (Svensk Bot. Tidskr. 1991 och 1999 resp. 2008) framgår bl.a. att kärnnycklar bara hade kvar 2-3 % av ursprungligt bestånd. Fagerrönn eftersöktes år 2000 på uppdrag av länsstyrelsen (2003 i Svensk Bot. Tidskr. och Rindi). Den var särskilt riklig mellan Etelhem och Ardre, på Bungenäs och Fårö. Efter omfattande studier, där bl.a. tuvtillväxt, pH-värde och följearter noterades, beskrivs alla fakta om öns vitmossor 1999 i Sphagnum på Gotland. Här redovisas 28 arter vitmossor på sammanlagt 374 lokaler.

Stig ägnade sina sista år åt att inventera hemmamarkerna runt Stjärngatan. Bland annat upptäcktes ett nytt bestånd av den hotade växten skärblad. Han undersökte också områdets humlor, ett intresse som kom med åren. Stig var därför med om att bilda Gotlands Entomologiska Förening 1991 och satt i styrelsen fram till sin bortgång.

Inte nog med naturintresset, han var även aktiv vid bildandet av frimärksföreningen Poste Gutensis, där Stig var ordförande 1995-2005 och redaktör för tidskriften Bulletinen. Under 2000-talet utgav Stig verket ”Gotlands fasta postanstalter genom tiderna” i fem delar.

Som synes var Stig Högström en synnerligen aktiv person genom att publicera alla sina iakttagelser och undersökningar från naturen. Förlusten av Stig och hans förmåga att sammanfatta sitt vetande i skriftlig form är stor för en rad föreningar på ön. Vi minns alla hans livsgärning med stor tacksamhet. Hans verk lever dock kvar och kan studeras av kommande generationer, som förhoppningsvis tar upp tråden och gör nya undersökningar av den gotländska naturen i Stigs anda.

Artikeln har under januari 2009 varit införd i Gotlands Allehanda och till vissa delar i Gotlands tidningar.

Publicerade artiklar inom Ornitologi av Stig Högström

- Högström, S. 1960. Rosenstare (*Pastor roseus*) och andra vinterfynd på Gotland. – Vår Fågelvärld 19: 335-336.
- Högström, S. 1961. Vitvingad tärna (*Chlidonias leucoptera*) vid Gothems Storsund, Gotland. – Vår Fågelvärld 20: 69.
- Högström, S. 1961. Fågeliakttagelser från Gotland. – Vår Fågelvärld 20: 342.
- Högström, S. 1962. Vinterobservationer från Gotland, särskilt från år 1960-1961. – Vår Fågelvärld 21: 50-52.
- Högström, S. 1962. Några iakttagelser rörande skrakars och gravänders beteende mot främmande ungar. – Vår Fågelvärld 21: 133.
- Högström, S. 1962. Strömstarrar (*Cinclus cinclus*) på Gotland 1959-60. – Vår Fågelvärld 21: 135-136.
- Högström, S. 1962. Sommarobservationer av mindre sångsvan (*Cygnus columbianus*) i sydöstra Skåne 1961. – Vår Fågelvärld 21: 212-213.
- Högström, S. 1962. Något om pilfinkens utbredning på Gotland. – Fauna och Flora 57: 59-60.
- Högström, S. 1962. Ny häckfågel på Gotland. – Fauna och Flora 57: 222.
- Högström, S. 1962. Smärre meddelande. Sandlöpare. – Vår Fågelvärld 21: 228.
- Högström, S. 1962. Smärre meddelande. Sillgrissla. – Vår Fågelvärld 21: 229.
- Högström, S. 1962. Stor flock myrspov på Gotland våren 1962. – Fauna och Flora 57: 274-275.
- Högström, S. 1963. Insträckande flyttfåglar observerade under snöstorm på Gotlands västkust. – Vår Fågelvärld 22: 73-74.
- Högström, S. 1963. Pilfinken koloniserar Gotland. – Fauna och Flora 58: 157-172.
- Högström, S. 1963. Fågelobservationer från Gotland 1961. – Vår Fågelvärld 22: 203-205.
- Högström, S. 1963. Smärre meddelande. Turkduva. – Vår Fågelvärld 22: 322.
- Högström, S. 1964. Vinterfåglar i Visby 1961-1962. – Vår Fågelvärld 23: 76-77.
- Högström, S. 1964. Smärre meddelande. Svartkråka. – Vår Fågelvärld 23: 176.
- Högström, S. 1965. Något om storleken och sammansättningen av sjöfågelbeståndet på Gotland under vintern. – Fauna och Flora 60: 17-26.

- Högström, S. 1966. Inventering av antalet storskarvar på Gotland vintern 1965/65. – Fauna och Flora 61: 13-23.
- Högström, S. 1966. Anteckningar om könskvot och flockstorlek hos övervintrande småskrake på Gotland. – Fauna och Flora 61: 207-213.
- Håkansson, G & Högström, S. 1966. Kungsörnar (*Aquila chrysaetos*) häckande på Gotland 1963. – Vår Fågelvärld 24 (1965): 56-59.
- Högström, S. 1966. Häckning av ängshök (*Circus pygargus*) på Gotland 1964. – Vår Fågelvärld 24 (1965): 274-275.
- Högström, S. (Rapportkommittén på Gotland genom Stig Högström) 1966. Dvärgrördrom (*Ixobrychus minutus*), rödhuvad dykand (*Netta rufina*), och fjällabb (*Stercorarius longicaudus*) för första gången iakttagna på Gotland jämte andra fågelobservationer, huvudsakligen från 1965. (Rapport nr 1 från rapportkommittén på Gotland). – Vår Fågelvärld 25: 348-351.
- Högström, S. & Wiss, L.-E. 1968. Mindre sångsvanens (*Cygnus columbianus bewickii* Yarrell) förekomst i Sverige jämte något om artens sträck i Östersjöområdet. – Vår Fågelvärld 27: 14-42.
- Högström, S. (Rapportkommittén på Gotland genom Stig Högström) 1968. Turkduva för första gången häckande på Gotland jämte andra fågelobservationer. (Rapport nr 2 från rapportkommittén på Gotland). – Vår Fågelvärld 27: 249-255.
- Högström, S. 1969. Fågelrapporter. Gotland 1968. – Vår Fågelvärld 28: 150-154.
- Högström, S. 1970. Svarthakedoppingen *Podiceps auritus* på Gotland. – Vår Fågelvärld 29: 60-66.
- Högström, S. 1970. Brednäbbad simsnäppa från ryska tundran gäst på Norderstrand. – Gotlands Allehanda 19700725.
- Högström, S. 1970. Tereksnäppa vid Hoburgen. – Gotlands Allehanda 19700907.
- Högström, S. 1970. Fågelrapporter. Gotland 1969. – Vår Fågelvärld 29: 314-315.
- Högström, S. 1971. Ett försök att fastställa storleken av den häckande stammen grågäss *Anser anser* på Gotland. – Vår Fågelvärld 30: 201.
- Högström, S. 1971. Fågelrapporter. Gotland 1970. – Vår Fågelvärld 30: 210-212.
- Högström, S. I Svensson, L. (red) 1972. Fågellokalerna i Sverige. Lokalbeskrivningar. Gotlands län. – Alb. Bonniers bokförlag, Stockholm: 89-97.
- Högström, S. 1972. Ornitologisk inventering av naturreservatet Hall-Hangvar på norra Gotland våren och sommaren 1971. – SNV.
- Högström, S. 1973. Översiktlig ornitologisk inventering av Gotlands myrar. – Länsstyrelsen i Gotlands län.
- Högström, S. 1973. Härfågel *Upupa epops* häckande på Gotland 1971. – Vår Fågelvärld 32: 40-42.
- Högström, S. 1973. Fågelrapporter. Gotland 1971. – Vår Fågelvärld 32: 75-76.
- Högström, S. 1973. Heligholmen en av Östersjöns fågelöar. – Gotlands Allehanda 19730721.
- Högström, S. 1973. Nu har turkduvan tagit hela Gotland i besittning. – Gotlands Allehanda 19730807.
- Högström, S. 1973. Pungmesar har häckat i Havdhem i sommar. – Gotlands Allehanda 19730829.
- Högström, S. 1973. Flyttfågelsträcket över Östersjön och Gotlands studeras. – Gotlands Allehanda 19730927.
- Högström, S. 1973. Mindre sångsvanen har varit på snabbvisit i Klintehamn. – Gotlands Allehanda 19731101.
- Högström, S. 1974. Fågelrapporter. Gotland 1972. – Vår Fågelvärld 33: 83-84.
- Högström, S. 1974. Förekomsten av skrattnås *Larus ridibundus* i Visby vintrarna 1964/65 - 1966/67. – Vår Fågelvärld 33: 155-158.
- Högström, S. 1974. Observationer av svart stork *Ciconia nigra* på Gotland. – Vår Fågelvärld 33: 164-165.
- Högström, S. 1974. Två nya fåglar för Sverige: Västsibirisk turturduva och citronärta vid Hoburgen. – Gotlands Allehanda 19740718.
- Högström, S. 1974. Översiktlig naturinventering. Ornitologi. – Länsstyrelsen i Gotlands län (Remissutgåva).
- Högström, S. 1975. Fågelrapporter. Gotland 1973. – Vår Fågelvärld 34: 94-95.
- Högström, S. 1975. Fågelskydd. Skyddsvärd natur på Gotland. – Vår Fågelvärld 34: 156-161.
- Högström, S. 1975. Sett i markerna 1974. – Bläcku 1: 2-5.
- Högström, S. 1975. Turkduvan på Gotland. – Bläcku 1: 8-12.
- Högström, S. 1975. Sett i markerna januari – augusti 1975. – Bläcku 1: 18-21.

- Högström, S. 1975. Vitkindad gås häckande 2000 km söder om häckplatserna vid Norra Ishavet. – Bläcku 1: 24-25.
- Högström, S. 1975. Rödspoven på Gotland 1960-1975. – Bläcku 1: 28.
- Högström, S. 1976. Fågelrapporter. Gotland 1974. – Vår Fågelvärld 35: 80-82.
- Högström, S. 1976. Fåglar på Gotland september 1975 – mars 1976. – Bläcku 2: 3-5.
- Högström, S. 1976. Gråsparvsbo i buske vid Hoburgen. – Bläcku 2: 11-12.
- Högström, S. 1976. Fåglar på Gotland april – augusti 1976. – Bläcku 2: 19-22.
- Högström, S. 1977. Fågelobservationer på Gotland september – december 1976. – Bläcku 3: 3-5.
- Högström, S. 1977. Pärflugan på Gotland. – Bläcku 3: 17-21.
- Högström, S. 1977. Kungsörnen på Gotland. – Bläcku 3: 40-44.
- Högström, S. 1977. Alförrädarens *Polysticta stelleri* beteende under vintern. – Vår Fågelvärld 36: 250-259.
- Högström, S. I Ahlén, I. (red.) 1977. Faunavård: Om bevarande av hotade djurarter i Sverige. Blåkråka. Artfaktablad. – Skogshögskolan & Statens Naturvårdsverk.
- Högström, S. 1978. Fåglar på Gotland 1977. – Bläcku 4: 3-13.
- Högström, S. 1978. Rosenfinken på Gotland. – Bläcku 4: 22-26.
- Högström, S. 1978. Iakttagelser av stripgås *Anser indicus* på Gotland. – Bläcku 4: 52-54.
- Högström, S. & Pettersson, J. 1979. Fåglar på Gotland 1978. – Bläcku 5: 3-13.
- Högström, S. 1979. Fågellivet i en nyanlagd bevattningsdamm på Gotland. – Bläcku 5: 35-38.
- Högström, S. 1979. Fågelskyddsområdet Ugnet, häckfåglar 1979. – Bläcku 5: 59-65.
- Högström, S. 1979. Översiktlig naturinventering. Ornitologi. – Länsstyrelsen i Gotlands län. Planeringsavdelningen.
- Högström, S. 1980. Fåglar på Gotland 1979. – Bläcku 6: 3-14.
- Högström, S. 1980. Grågåsen på Gotland 1979. – Bläcku 6: 36-38.
- Högström, S. 1980. Marin täktverksamhet utanför Gotlandskusten på internationellt betydelsefull andfågelokal. – Bläcku 6: 29-34.
- Högström, S. & Karlsson, J. 1980. Häckande fåglar på Visby flygfält. – Bläcku 6: 47-50.
- Högström, S. 1980. Tio års vinterräkningar av sjöfågel på Gotland 1969-1978. – Bläcku 6: 61-90.
- Högström, S. 1980. Härfågel häckande i Fröjel 1980. – Bläcku 6: 91-93.
- Högström, S. 1980. Tranorna räknade på Gotland 1980. – Bläcku 6: 96-99.
- Högström, S. 1981. Fåglar på Gotland 1980. – Bläcku 7: 3-14.
- Högström, S. 1981. Häckfågeln i Visby innerstad 1978. – Bläcku 7: 49-61.
- Gustafsson, L. & Högström, S. 1981. Hur många fåglar häckar på Gotland. – Bläcku 7: 79-138.
- Fredriksson, S. & Högström, S. 1981. Skratmåsen *Larus ridibundus* på Gotland. . – Vår Fågelvärld 40: 311-326.
- Högström, S. 1982. Strömstare har häckat på Gotland. – Bläcku 8: 7-12.
- Högström, S. 1982. Vinterfåglar i Martebomyr-området 1969/70 och 1980/81. – Bläcku 8: 23-35.
- Högström, S. 1982. Fåglar på Gotland 1981. – Bläcku 8: 74-86.
- Högström, S. I Tjernberg, M. (red.) 1985. Sydliga kärrsnäppan (*Calidris alpina schinzii*) i Sverige - historik, nuvarande förekomst, häckningsbiologi och förslag till bevarandeåtgärder. Observationer på Gotland under häckningstid. – Naturvårdsverket rapport. SNV PM 1928: 64-69.
- Högström, S. 1985. Tingstäde träsk. Ornitologisk översikt. – Länsstyrelsen i Gotlands län.
- Högström, S. & Wiss, L.-E. 1992. Diet of the Golden Eagle *Aquila chrysaetos* (L.) in Gotland, Sweden, during the breeding season. – *Ornis Fennica* 69:39-44.
- Högström, S. 1993. Tusentals djur dör på våra vägar. – *Natur på Gotland* 1993, nr 2: 7-12.
- Högström, S. 1998. Växter och djur i Gotlands skogar. – *Från Gutabygd* 1998: 133-160.
- Högström, S. 2002. Trafikdödade djur på Gotland 1993/94. – *Natur på Gotland* 2002, nr 2: 8-10.
- Högström, S. 2007. Kungsörnen på Gotland i gamla tider. – Bläcku 33: 20-23.

Dessutom tillkommer ca 30 notiser i Dagens Nyheter (Namn och Nytt i Naturen).
Säkert saknas även någon artikel från Gotlands Allehanda.
(enl. Stigs anteckningar): Insändare i Svensk Jakt. 1977

Samt utredningar för (enl. Stigs anteckningar):
Cementa: Ornitologisk inventering på File hajdar.

Luftfartsverket: Fåglar på flygplatsen 1977.
Lst?: Asundens fåglar. 1977.
Vattenfall: Näsuddens fågelfauna 1979.
SLU (inför symposium april 1977): Kungsörnen på Gotland. 1977.

Bidrag (enl. Stigs anteckningar) även i:
Gotlandsguiden. Fågelöversikt. 1977
Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Kentsk tärna. 1979.